M A N J I P R I L O Z I

PRVI PARLAMENTARNI IZBORI U ISTRI 1848.

Fran Barbalić

Budući da je Istra gotovo četiri stoljeća bila dijelom u vlasti Mletaka, a dijelom u vlasti Austrije, ona je poslije propasti mletačke republike 1797., kao i konačne uspostave austrijske vlasti 1813., samo svojim nekadašnjim austrijskim područjem ušla s ostalim nasljednim zemljama Habsburgovaca u Njemački savez.

Ona prema tome nije sva sudjelovala u izborima, koji su se s proljeća 1848. održali za svenjemačku narodnu skupštinu u Frankfurtu; t. zv. austrijsku Istru trebao je ondje zastupati svega jedan zastupnik. Kad su se mjesec dana kasnije u austrijskoj poli Monarhije birali zastupnici za ustavotvornu skupštinu u Beču, u izborima je sudjelovala dakako i t. zv. mletačka Istra. Čitavo područje Istre, zajedno s kvarnerskim otocima, trebalo je birati pet zastupnika.

Izbori za frankfurtsku skupštinu bili su doduše opći, ali nisu bili izravni. Izbornici su birali »izabrane izbornike« (fiducijari, elektori, elettori eletti), a ovi bi tek birali zastupnike. Pošto su u mjesecu travnju, gotovo isključivo s pomoću državnih činovnika, izabrani fiducijari u kotarima Podgrad, Volosko, Pazin i Belaj, oni su 10. V. pristupili u Pazinu izboru narodnog zastupnika. Premda je još potkraj mjeseca travnja bila istaknuta samo kandidatura dra. Gabrijela Jenny-ja, pristava fiskalnog ureda u Trstu, koji je 2. V. objelodanio i svoj program, fiducijari su jednoglasno izabrali dra. Petra Kandlera, historičara i urednika lista »L'Istria«, a dr. Jenny-ja za njegova zamjenika. Kandler se, međutim, već idućeg dana odrekao mandata, i tako je zastupnikom ipak postao Jenny.

Hrvatsko i slovensko seljaštvo, koje je odjednom i neočekivano postalo dionikom političkih prava, nije se gotovo ni pojavilo na biralištu. Ono je, kao i drugdje, pomišljalo prije svega na svoje socijalno oslobođenje i jedva bi se njegova apstinencija na izborima za fiducijare mogla objasniti svijesnom protivnošću svenjemačkim nastojanjima frankfurtske skupštine, kao što je to bio slučaj u češkim, pa i mnogim slovenskim krajevima. Uostalom, rad spomenute skupštine nije imao nikakva utjecaja na daljni razvoj prilika u Istri. Prijedlog bolzanskog zastupnika Unterrichtera, da se i mletačka Istra priključi Njemačkom savezu, odlučno su u mjesecu julu odbili talijanski zastupnici u bečkoj konstituanti, pozivajući se pri tom i na istovetno gledište svoga hrvatskog druga Josipa Vlaha.

Ukoliko je reakcija na bečkom dvoru postajala jačom, austrijski su zastupnici u sve većem broju napuštali frankfurtsku skupinu, pa je to uradio i dr. Jenny. Naknadni se izbori nisu više održali zbog otpora izbornika.

Izbori za austrijsku konstituantu bili su u svakom pogledu značajniji: u njima je sudjelovao znatan dio hrvatskog i slovenskog seljaštva, a u jednom je izbornom kotaru izabran i jedan istarski Hrvat. Premda su seljaci bili neposredno zainteresirani prije svega pitanjem svoga socijalnog oslobođenja, ima podataka, koji upućuju na otvoren sukob dviju stranaka s više ili manje izrazitim nacionalnim obilježjem u jednom drugom izbornom kotaru. Najzad, brojčani podaci o sudjelovanju na izborima pružaju mogućnost, da se s velikom vjerojatnošću utvrdi brojčani odnos među slavenskim i talijanskim življem u Istri 1848.

Izbori za konstituantu, koje je vlada pod pritiskom svibanjske revolucije raspisala carskim patentom od 23. V., provodili su se na osnovi općeg prava glasa. Aktivno i pasivno pravo glasa imao je svaki državljanin s navršenom 24. godinom života, koji je uživao sva građanska prava i šest mjeseci trajno boravio u istom mjestu, a nije bio sluga, nadničar ili prosjak, koji živi od javne milostinje. Na svakih 50 tisuća stanovnika birao se jedan zastupnik u jednodomnu skupštinu. Ni ovom prilikom nisu izbori bili izravni: izbornici su najprije birali fiducijare, a ovi tek zastupnike. U Istri, podijeljenoj u pet izbornih kotara (upor. priloženu kartu), izbori su se održali 5. VI. i 17. VI. 1848.

Izborni kotar	Sastojao se od upravnih kotara	Broj upisanih izbornika	Glasovalo izbornika	Izabrano fiducijara	Predloženi kandidat dobio je glasova	Ime izabranog zastupnika
I.	Kopar Piran	7.527	3.337 ili 44.33%	96	66 ili 68.75%	Antonio Madonizza
II.	Buje Motovun Buzet Poreč	11.164	3 889 ili 34.83%	98	93 ili 94.89%	Michele Fachinetti
III.	Pazin Rovinj Vodnjan	9.062	3.362 ili 37.09%	96	52 ili 54.16%	Carlo De Franceschi
IV.	Krk Cres Lošinj Labin Pula	8 927	4.157 ili 46.56%	71	36 ili 50.70%	Francesco Vidulich
V.	Podgrad Volosko Bclaj	8.050	3.446 ili 42.81%	103	61 ili 59.22%	Josip Vlah
	Ukupno	44.730	18.191 ili 40.66%	464	308 ili 66.38%	

Carlo De Franceschi, koji je bio jedan od petorice izabranih zastupnika, navodi rezultat i razdiobu ovih pet izbornih kotara ovako (dodajem brojeve u postocima i na kraju ukupne brojeve):[1] — vidi tabelu na str. 176.

De Franceschi ne navodi broj stanovnika za svaki pojedini izborni kotar, niti ukupan broj stanovnika za cijelu Istru. Ali budući da se jedan fiducijar birao na svakih pet stotina stanovnika, a De Franceschi navodi točan broj fiducijara, možemo približno proračunati broj stanovnika u svakom izbornom kotaru. Prema broju izbornika, unesenih u izborne listine, kako ih navodi De Franceschi, možemo sastaviti ovu preglednu tablicu:

Izborni kotar:	Broj stanovnika:	Broj izbornika:
Prvi	48.000	7.527 ili 15.68%
Drugi	49.000	11.164 „ 22.78%
Treći	48.000	9.062 „ 18.87%
Četvrti	35.500	8.927 „ 25.14%
Peti	51.500	8.050 „ 15.63%
Ukupno	232.000	44.730 ili 19.28%

Ako je dakle od 232.000 stanovnika bilo 44.730 izbornika, prosječan je postotak izbornika iznosio 19.28%, t. j. svaki peti stanovnik imao je pravo glasa. (Kad je kasnije uveden sistem izbornih kurija, broj izbornika pao je na 5.3% svega stanovništva.) Od 44.730 izbornika pristupilo je izboru fiducijara samo 18.191 ili 40.66% izbornika odnosno 2/5, a apstiniralo se 26.539 ili 59.34% odnosno 3/5 izbornika. Od 464 izabranih fiducijara za predložene je kandidate glasovalo 308 ili 66.38%, pa su izabrani zastupnici dobili samo 2/3 glasova sviju fiducijara.

Rezultati su prema pojedinim izbornim kotarima bili slijedeći:

U prvom izbornom kotaru (Kopar, Piran) bilo je 48.000 stanovnika, a od ovih samo 7.527 ili 15.68% izbornika, daleko ispod prosječnog postotka za cijelu Istru (19.28%). Nema sumnje, da izborne listine nisu bile u tom izbornom kotaru savjesno sastavljene. Sudjelovanje kod izbora bilo je također slabo: izboru fiducijara pristupilo je 3.337 ili 44.33%, a apstiniralo se 4.190 ili 55.67% izbornika, dakle više od polovice, ali uza sve to nisu ni u jednom izbornom kotaru Istre izbornici pristupili izboru fiducijara u tolikom postotku. Oni su pokazali najviše interesa za ove izbore i premašili tako prosječan postotak za cijelu Istru (40.66%).

Od 96 fiducijara za predloženog kandidata (Madonizza) glasovalo je 66 ili 68.75%, dakle nešto više od dvije trećine.

Prema broju stanovnika prvi i treći izborni kotar na trećem su mjestu; oni imaju jednak broj stanovnika i fiducijara, ali različit broj izbornika.

U drugom izbornom kotaru (Buje, Motovun, Buzet i Poreč) bilo je 49.000 stanovnika, pa je po broju stanovnika ovaj izborni kotar na drugom mjestu. Izbornika je bilo 11.164 ili 22.78%, dakle iznad prosječnog postotka za cijelu Istru. Nesumnjivo su izborne listine bile sastavljene mnogo savjesnije, nego u prvom izbornom kotaru.

Sudjelovanje kod izbora bilo je ovdje najslabije. Izboru je pristupilo svega 3.889 ili 34.83% izbornika, jedva nešto više od 1/3. Ovdje su izbornici pokazali najmanje interesa za izbore i njihov je postotak daleko ispod prosječnog postotka za cijelu Istru.

[1] Carlo De Franceschi, *Memorie autobiografiche*, Trst 1926, str. 244

I. IZBORNI KOTAR (Kopar, Piran) obuhvaćao je porezne općine: ***Kopar,*** **Lazaret.** *Milje,* Hribi, Plavije, Škofije, Oltra. *Pomnjan,* Krkavce, **Koštabona, Gažon, Šmarje.** *Dekani,* Tinjan, Črnikal, Kubed, Hrastovlje, Loka, **Podpeč, Rožari, Sv. Anton, Zazid.** ***Dolina,*** **Boljunc,** Boršt, **Mačkovlje,** Gabrovica, **Osp, Prebeneg, Ricmanje,** Sočerb. *Marezige,* Boste, Truške. *Očisla—Klanec.* Črnotič, Draga, Gročana, Podgorje, **Prešnica.** ***Piran,*** Kaštel, Savudrija, Sv. Petar. *Izola,* Korte.

II. IZBORNI KOTAR (Buje, **Motovun, Buzet, Poreč**) obuhvaćao je porezne općine: *Buje,* Brda, Karšete, **Krasica,** Merišće, Momnjan, Triban. *Novigrad. Umag,* Materada, Petrovija, Lovrečica. ***Brtonigla,*** **Nova** Vas. ***Grožnjan,*** Kostanjica, Kuberton, **Šterna,** Završje. ***Motovun,*** **Brkač, Kaldir,** Karojba, **Montrilj,** Novaki, Rakotole, Soviščine, **Zamask.** ***Oprtalj,*** Čepić, Gradinja, Zrenj, Topolovac. ***Vižinada,*** Kaštelir, Labinci. ***Višnjan.*** **Bačve, Sv. Ivan od Šterne,** Sv. Vital. *Buzet,* Brgudac, Črnica, Hum, **Dane, Draguć, Grimalda, Lanišće, Rakitovič, Račice,** Salež, Slum, **Sočerga, Sovinjak,** Trstenik, Svi Sveti, Movraž, Vrh. *Roč. Poreč,* Monsaliž, Mongeb, Fuškulin, **Dračevac,** Baderna, Žbandaj, Varvari, **Nova Vas, Vabriga, Frata,** Tar. ***Vrsar,*** Lim, Funtane, Gradina, Sv. Lovreč Pazenatički.

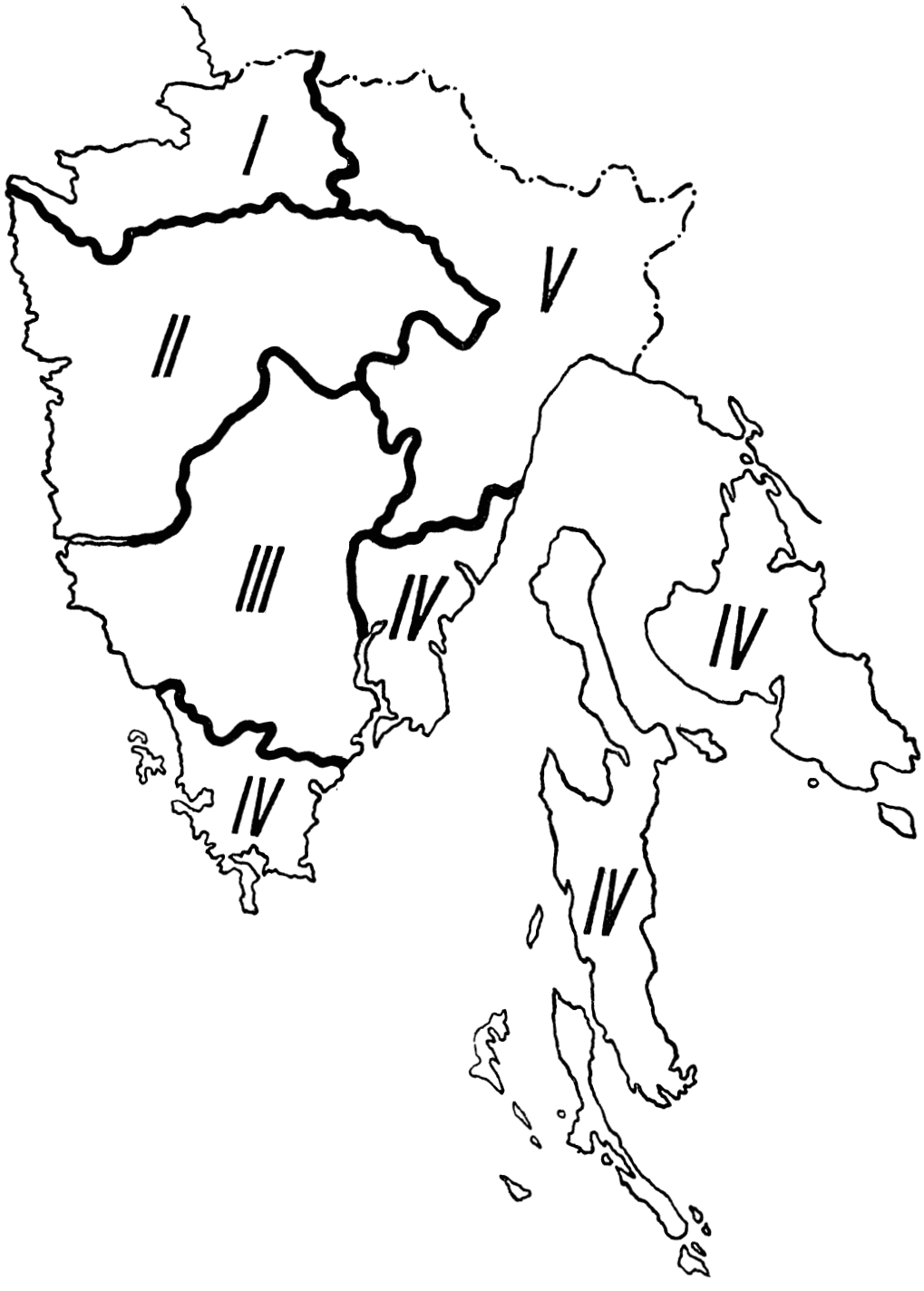
III. IZBORNI KOTAR (Pazin, **Rovinj, Vodnjan**) obuhvaćao je porezne općine: ***Pazin,*** Butonega, Kašćerga, Cerovlje, Krbune, **Kršikla,** Gračišće, Grdoselo, Gologorica. Grobnik, Lindar, Novaki, Pićan, Previž, Skopljak, Trviž, Tupljak, Beram, Zamask, Zareč. ***Žminj,*** Sv. Ivanec, Krajcarbreg. ***Tinjan,*** **Kringa,** Sv. Petar u Šumi. ***Kanfanar,*** Morgani, Šošići, Rovinjsko Selo. ***Bale. Rovinj. Vodnjan,*** Marčana, Krnica, **Filipan,** Roverija. ***Barban,*** **Pornjan, Gočan, Šajini,** Rakalj. ***Svetvinčenat,*** Bokordići, Štokovci, Smoljani.

IV. IZBORNI KOTAR (Krk, Cres, Lošinj, Labin, Pula) obuhvaćao je porezne općine: *Krk,* Vrh. *Punat,* Kornić. *Dobrinj,* Soline, Sužan. *(Dubašnica) Bogovići,* Linardići, **Poljica, Sv. Anton, Sv. Fuška** Šrbčići. ***Baška,*** Batomalj, Stara Baška, Draga Bašćanska. ***Omišalj,*** **Sv. Vid Miholjice.** ***Vrbnik,*** **Garica.** ***Cres,*** **Belej, Beli, Dragozetići, Lubenice,** Orlec, Pernat, Podol, Predošćica, Štivan, Martinšćica, Ustrine, Valun, Vrana. ***Mali Lošinj,*** Ćunski, Unije, Susak, *Veli Lošinj. Osor,* Nerezine, Punta Križa, Sv. Jakov. ***Labin,*** **Brgod,** Cerovica, **Cer, Krmenica,** Kunj, Dubrova, Ripenda, Sv. Nedjelja, Vetva, Vlahovo, *Plomin. Berseč.* Martina, ***Pula,*** Fazana, Štinjan, Peroj, Galežan, Loborika, Muntić, Kavran, Altura, Šišan, Ližnjan, Medulin, Premantura, Pomer.

V. IZBORNI KOTAR (Podgrad, Volosko, Belaj) obuhvaćao je porezne općine: ***Podgrad,*** Erjavče, Gaberk, Gradišče, Hrušica, Huje, Javorje, Male Loče, Mune, Obrov, Pavlica, Podbiže, Poljane, Pregarje, Prelože, Račice, Ritomeče, Sobonje, Starad, Studena Gora, Zajevče, Žejane. ***Materija,*** Artviže, **Brezovica,** Golac, **Herpelje, Hotičina,** Jelovice, **Kovčice, Kozjane, Markovščina,** Slivje, Tatre, Vodice. ***Jelšane,*** Brdce, Brdo, Dolenje, Lipa, Nova Kračina, Pasjak, Podgraje, Rupa, Šapjane, **Sušak,** Zabiče, *Volosko,* Opatija, *Veprinac,* Poljane, **Puharska, Vasanska.** ***Lovran,*** **Oprič,** Tuliševica. ***Mošćenice,*** **Kalac, Draga, Kraj.** ***Kastav,*** **Brgud, Brnasi, Blažići, Bregi, Breza,** Brnčići, Klana, Hosti. Jurčići, Jurdani, **Jušići, Kućeli,** Lisac, **Marčelji, Matulji,** Perenići, Pobri, Puži, Rečina, Rubeši, Rukavac Dolnji, Rukavac Gornji, Šaršoni, Srdoči, Skalnica, Spinčići, **Sroki, Studena,** Trinajstići, Zamet, Zvoneća. ***(Lupoglav) Gorenja Vas,*** **Dolenja Vas,** Ležišćine, Semić., ***Boljun,*** **Borut, Brest, Gradinje,** Letaj, Paz, Posert, Šušnjevica, Vranja, Tibole. *Kršan.* Brdo, Žepić, Kozljak, Jesenovik, **Mala Kraska, Nova Vas, Šumbreg.**

Kod svakog izbornog kotara označeni su u zagradama politički ili upravni kotari, koji su taj izborni kotar sastavljali.

Ime porezne općine, u kojoj je sjedište mjesne općine, štampano je kurzivom na prvom mjestu.

I
II
III
IV
V
IV
IV
IV

Od 98 fiducijara glasovalo je za predloženog kandidata (Fachinetti) 93 ili 94.87%; od svih pet kandidata nije nijedan dobio toliki broj glasova.

U trećem izbornom kotaru (Pazin, Rovinj, Vodnjan) od 48.000 stanovnika bilo je 9.062 ili 18.87% izbornika, dakle i ovdje ispod prosječnog postotka za cijelu Istru, ali još uvijek bolje nego u prvom izbornom kotaru (15.68%). Izborne listine nisu ni ovdje bile savjesno sastavljene, ali svakako savjesnije, nego u prvom izbornom kotaru.

Izboru fiducijara pristupilo je 3.362 ili 37.09% izbornika, nešto više nego u drugom izbornom kotaru (34.83%). dakle znatno ispod prosječnog postotka za cijelu Istru.

U četvrtom izbornom kotaru (Krk, Cres, Lošinj, Labin, Pula) bilo je 35.500 stanovnika, pa je ovaj izborni kotar po broju stanovnika najmanji. Od njih je bilo izbornika 8.927 ili 25.14%, daleko iznad prosječnog postotka za cijelu Istru. Ni u jednom izbornom kotaru nije postotak izbornika bio tako visok, što znači, da izborne listine nisu bile nigdje tako savjesno sastavljene kao u četvrtom izbornom kotaru.

Izboru fiducijara pristupilo je 4.157 ili 46.56% izbornika. Ni u jednom izbornom kotaru nisu oni pokazali tolik interes za izbore, ali uza sve to bilo je još 4.770 ili 53.44%, t. j. više od polovice, apstinenata. Sudjelovanje kod izbora (46.56%) daleko nadmašuje prosječan postotak za cijelu Istru.

Od 71 fiducijara glasovalo je za predloženog kandidata (Vidulich) samo 36 ili 50.70%; Vidulich je dakle dobio jedan glas više od polovice.

U petom izbornom kotaru (Podgrad, Volosko, Belaj) bilo je 31.500 stanovnika, pa je ovaj izborni kotar po broju stanovnika najveći. U izborne listine bilo je upisano 8.050 ili 15.63% izbornika, dakle daleko ispod prosječnog postotka za cijelu Istru; u ovom su izbornom kotaru bile izborne listine svakako najpovršnije sastavljene.

Izboru fiducijara pristupilo je samo 3.446 ili 42.81% izbornika, dakle više nego u drugom i trećem kotaru, ali manje nego u prvom i četvrtom. Postotak sudjelovanja kod izbora još uvijek je iznad prosječnog postotka za cijelu Istru.

Od 103 fiducijara glasovalo je za predloženog kandidata (Vlah) 61 ili 59.22%, nešto ispod tri petine.

Iz navedenih podataka slijedi, da izborne listine nisu uglavnom bile savjesno sastavljene, da izbornici nisu pokazali mnogo interesa za izbore, a da ni izabrani zastupnici nisu dobili znatniji broj glasova.

O pojedinostima izborne borbe, podjele birališta i dr. ima najviše podataka za treći kotar.

Izboru u Pazinu pristupilo je 96 fiducijara, koji su predali svoje glasove za ove kandidate:

Carlo De Franceschi	52
Giovanni Rismondo	39
Gian Domenico Piccoli	3
Gian Antonio Canciani	1
Odvjetnik Massopust	1
Ukupno	96

Borba za mandat bila je prema tome, vrlo živa, i De Franceschi je dobio većinu samo za 8 glasova.[2]

Sam on navodi, da je u njegovu izbornom kotaru bilo 25 sekcija (izbornih mjesta) i to:

Kotar Rovinj	7
Kotar Vodnjan	8
Kotar Pazin	10
Ukupno	25

Sekcije kotara Pazin bile su u mjestima: Pazin, Žminj, Sv. Petar u Šumi, Tinjan, Trviž, Zareč, Novaki, Pićan, Gračišće i Lindar.[3]

Zanimljive podatke daje De Franceschi i za četvrti izborni kotar, u kojem je izabran Francesco Vidulich, kasniji zemaljski kapetan i dugogodišnji predsjednik istarskog sabora. Ni o tom kotaru — kao ni o ostalima, osim trećega — nema izričitih vijesti o nekoj borbi kandidata, ali De Franceschi tvrdi, da su u Lošinju postojale u to doba dvije stranke, kojih je borba činila tamošnji život nepodnošljivim (4). Jednoj je bio vođa Talijan, odvjetnik Francesco Vidulich, a drugoj župnik u Lošinju; bio je to Hrvat Vinko Skopinić.[5] Čini se po svemu, da je Hrvatska stranka kandidirala Skopinića, koji je dobio 35 glasova prema 36 Vidulichevih.

Protiv Vidulicheva izbora Skopinićeva je stranka uložila utok,[6] pa on nije pošao u Beč tako dugo, dok mu parlament nije 25. VII. verificirao mandat.[7] Ta nam njegova opreznost dokazuje, da su u utoku morale biti iznesene različite nepravilnosti, zbog kojih se Vidulich bojao, da mu mandat ne će biti ovjerovljen.

Istarski su Hrvati, prema tome, izgubili u četvrtom kotaru mandat svega za jedan glas. Nesumnjivu su pak pobjedu iznijeli u petom izbornom kotaru (Podgrad, Volosko, Belaj); ovdje je izabran Kastavac *Josip Vlah,* bivši savjetnik tribunala u Milanu. *To je bio prvi hrvatski zastupnik iz Istre u bečkom parlamentu.*

Značajno je, da su se na području petog izbornog kotara, iz kojega je u izborima za austrijsku konstitutantu bio isključen kotar Pazin, dva mjeseca ranije vršili izbori za narodnu skupštinu u Frankfurtu i da je glasovima činovnika bio izabran Talijan dr. Petar Kandler. Sada je na istom području izabran Hrvat Vlah, a malo je nedostajalo, da se takav rezultat postigne i u četvrtom izbornom kotaru.

[2] Camillo De Franceschi u uvodu izdanja: Memorie autobiografiche svog oca Carla. str. 11.

[3] Isto djelo, str. 244—245.

[4] Isto djelo, str. 239—240.

[5] »A Lussino è un viver d'inferno.. i due partiti che da lungo tempo sussistono sono giunti all'estremo, e quello che è capitanato dal Parroco si fa lecito il libito, e mena colpi a diritto e rovescio.« (De Franceschi, str. 239—240). Nitko od suvremenika ne tvrdi, da je druga stranka bila hrvatska, niti spominje ime lošinjskog župnika. Prema župnom arhivu u Malom Lošinju bio je ondje kroz cijelu 1848. župnikom dekan Vinko Skopinić. Budući da su u to doba baš svećenici u Istri bili od reda privrženi ilirskom pokretu i jedini imali mogućnosti, da se stave na čelo tamošnjem narodu, držim da ne griješim, ako u vezi s podatkom De Franceschija tvrdim, da je u Lošinju postojala 1848. jedna hrvatska stranka.

[6] De Franceschi izričito kaže, da »il dottor Vidulich ci raggiunse più tardi, essendo contestata la sua elezione« (str. 84).

[7] Isto djelo, str. 84.

Istru su u bečkom parlamentu 1848. zastupala 4 Talijana i 1 Hrvat. Je li ovaj razmjer odgovarao njihovu brojčanom odnosu?

O podjeli istarskog pučanstva prema narodnosti u sredini 19. stoljeća ima više procjena. Osim poznatoga statističkog djela Czörnigova (Die ethnologischen Verhältnisse des österrereichischen Küstenlandes 1851), koji donosi podatke za 1846., postoji za 1848. izjava ministra unutrašnjih poslova grofa Stadiona od 15. XII., kojom je pobijao tvrdnju talijanskih zastupnika, da je gotovo u cijeloj Istri poznat samo talijanski jezik. Stadion je 1840.—47. bio namjesnik u Trstu i dobro je upoznao istarske prilike. U svojoj izjavi ustvrdio je, da od 234 tisuće stanovnika Istre 150 tisuća niti govori niti razumije talijanski, a da talijanskoj narodnosti pripada svega 60 tisuća.[8] Za 1849. i 1850. donosi podatke i Benussi u svojoj povijesti Istre. Sve ove procjene mogu se najzad provjeriti na osnovi izbornih rezultata za austrijsku konstituantu 1848.

Usporedimo li spomenute procjene, dobivamo slijedeću tabelu:

Prema Czörnigu (str. 31): 1846.		Prema Stadionu: 1848.	
Talijana	60.040 ili 26.32%	. . . . .	60.000 ili 25.64%
Slavena	166.450 „ 73.00%	. . . . .	174.000 „ 74.36%
Rumunja . . .	1.545 „ 0.68%	. . . . .	— „ —
Ukupno	228.035 ili 100%	. . . . .	234.000 ili 100%

Prema Benussi-u (str. 489, bilj. 1.): 1849.		Prema Benussi-u (str. 614): 1850.	
Talijana	55.100 ili 25.40%	. . . . .	56.734 ili 24.87%
Slavena	127.011 „ 58.55%	. . . . .	171.381 „ 75.13%
Mješ.	34.818 „ 16.05%	. . . . .	— „ —
Ukupno	216.929 ili 100%	. . . . .	228.115 ili 100%[9]

U gornjoj tabeli imamo podatke za godinu 1846., 1848., 1849. i 1850., i razlika je među njima doista malena. Podaci Stadionovi najviše se približavaju broju od 232.000 stanovnika, koliko proizlazi iz broja fiducijara u izborima god. 1848. Svi pak oni tvrde isto: *da je prije 100 godina bila u Istri približno jedna četvrtina stanovnika Talijana i tri četvrtine Hrvata i Slovenaca.*

[8] Benussi. *L'Istria nei suoi due millenni di storia.* Trst 1924. str. 489.

[9] Postotke donosim ispravljene, jer ih Benussi daje netočno (za 1849: 25%, 58.4%; za 1850: 24.9%, 74.9%). Za pouzdanost njegovih statističkih podataka uopće neobično je značajna činjenica, da za 1849. navodi 34.818 stanovnika s mješovitim jezikom, a za 1850. ne zna više ništa o njima. Prema njegovim podacima bilo je 1849. u Istri 11.186 stanovnika manje nego 1850.

HISTORIJSKI ZBORNIK

GODINA I 1948 BROJ 1-4

TISAK I NAKLADA NAKLADNI ZAVOD HRVATSKE / ZAGREB

REDAKCIONI ODBOR

VLADIMIR BABIĆ
MIROSLAV BRANT
GRGA GAMULIN
MARKO KOSTRENČIĆ
JAROSLAV ŠIDAK

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

JAROSLAV ŠIĐAK

I Z D A J E

POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE

ZAGREB